

SOUČASNÉ SLOVANSKÉ JAZYKY

předmět **Úvod do studia slovanských jazyků / Základy slavistiky**

Vyučující Elena Krejčová, Ph.D.

Otázky:

- **počet slovanských jazyků (12? 20? 30?)**
- **počet slovanských národů** a etnik (kolik národů žije v slovanských státech a kolik slovanských národů a etnik žije mimo tyto země?) – není na to jednoznačná odpověď
- za minulého režimu, do 90. let se uvádělo, že slovanských jazyků je **12** – to je **spodní hranice**, o které se dá uvažovat
- které podmínky musí splnit jazyk, aby byl uznán za **samostatný jazyk**?
 - jeho název (tzv. lingvonym – název jazyka) musí být někde **potvrzený** – kdysi to bylo v kronikách, nebo ze současného hlediska – v mezinárodní legislativě, v právních nebo legislativních textech
 - v tom jazyce by měla vzniknout umělecká, **literární díla**
 - měly by existovat **jazykové příručky** – pravidla pravopisu, gramatiky, učebnice, slovníky, nebo třeba i jazykové atlasy – kodifikace
 - musí být také **reálné využití** toho jazyka (my se můžeme domluvit, že si vymyslíme nějaký jazyk; musí se ještě určit hranice, kde končí spisovný jazyk a kde začínají dialekty)

Otázky:

tzv. Svatá trojice, „princip kmenový“

jeden národ – jeden jazyk – jeden stát

(v jednom státě by měl žít jenom jeden národ, a ten národ by měl mluvit jedním jazykem; ten národ by měl mít stejnou genetickou informaci, pocházet z jednoho kmene)

vs.

federace, multietnický stát, menšina, diaspora, hostitelský stát, „princip občanský“

Otázky:

- **počet slovanských států? (13)**
- **lokalizace slovanských jazyků**

lokalizace – kde se daným slovanským jazykem mluví – na to jazykověda může dát docela přesnou odpověď

- **klasifikace slovanských jazyků (několik existujících klasifikací)**

Jazyk a politika

lingvistika

politolingvistika

politika

Co rozhoduje o vzniku/zániku nějakého jazyka?

Jazykověda:

ani kvalita mluvnické struktury, ani kvalita jejího popisu
nerozhoduje o společenské síle jazyka, o jeho budoucnosti

je jedno, jak kvalitně se budou jazykovědci starat, pečovat o jazyk, jak
kvalitně ho popíšu, jaké příručky vydají

jistý dluh jazykovědy: neexistuje jasná odpověď na otázku, kolik rozdílů lze
v rámci jednoho jazyka tolerovat, kolik jich stačí k samostatnosti jazyka (20,30
nebo i 50 %?)

Politika:

budoucnost jazyků závisí spíše na politických faktorech, nikoliv na vědě.
vytvoření nového státu (např. na území bývalé Jugoslávie) – nové hranice, politický
požadavek, aby se v novém státě mluvilo a psalo novým jazykem

Jazyková politika (různé definice)

Obvykle se chápe v jednom z následujících významů:

(1) Za jazykovou politiku jsou někdy považovány **veškeré aktivity související se získáváním nebo výkonem veřejné moci** (tj. moci autoritativně rozhodovat o právech a povinnostech osob a organizací), **které se týkají jazyka**, jeho podoby, fungování nebo prestiže – jde o politiku v běžném smyslu toho slova v češtině a ve smyslu anglického *politics*.

(2) V sociolingvistice a aplikované lingvistice je jazyková politika běžněji chápána jako **konkrétní plán cílů a činnosti** (n. nečinnosti), **který byl dohodnut či zvolen nějakou skupinou osob nebo organizací** – jde o politiku ve smyslu angl. *policy*. V tomto případě lze mluvit i o „jazykových politikách“ v množném čísle.

(3) Jazyková politika představuje samostatnou oblast veřejné politiky tehdy, když existují **právní předpisy, organizační složky a politické nástroje, které se jazykem či jazyky speciálně zabývají** (jazyková politika je v takových státech jednou z veřejných politik, vedle politiky zdravotní, energetické, environmentální atd.).

Jazykové plánování (různé definice)

- **Aktivity zaměřené na modifikaci (nebo naopak stabilizaci) jazykového chování společnosti** nebo nějakého méně komplexního sociálního útvaru (z tohoto hlediska se pak rozlišuje jazykové makro-, meso- a mikroplánování). Podle toho, na co jsou plánovací aktivity zaměřeny, se nejčastěji rozlišují dvě dimenze jazykového plánování: **1. statusové plánování** (*status planning*), **2. korpusové plánování** (*corpus planning*). Někdy se však vyděluje i plánování akvizice/osvojování jazyka (*acquisition planning / language-in-education planning*) a plánování prestiže jazyka (*prestige planning*).
- **Statusové plánování** se zaměřuje na **určení „statusu“ jazyka** (resp. variety jazyka) ve vztahu k jiným jazykům (či jiným varietám); základní otázky zde jsou: (a) který jazyk bude vybrán pro určitý účel, (b) jak bude zvolený jazyk ve společnosti implementován.
- **Korpusové plánování** se zaměřuje **na samu podobu jazyka** (na jeho „korpus“). Týká se např. těchto jevů: (a) pravopisu, (b) výslovnosti, (c) změn ve struktuře jazyka, např. v morfologii, (d) rozšiřování lexika, (e) rozvoje stylů. Pojem *korpusové plánování* má blízko k pojmu kultivace jazyka, resp. jazyková kultura.

Plánování statusové a korpusové nejsou ostře odděleny, mohou se i vzájemně předpokládat

- Cílem jazykového plánování může být standardizace jazyka, reforma jazyka, propagace a rozšiřování jazyka, revitalizace jazyka, ochrana jazyka, terminologická unifikace, simplifikace stylu, usnadnění komunikace mezi mluvčími disponujícími různými mateřskými jazyky apod. Cíle jazykového plánování bývají dosahovány formulováním jazykových politik a zejména v případě plánování statusového také pomocí právních norem (viz jazykové právo). Jazykové plánování je jedním z typů jazykového managementu.

Jazyková politika

Jazyková politika má své nástroje, a jsou to hlavně právní texty a má i určitou terminologii, která s tím souvisí. Úřední jazyk se třeba určuje v tzv. jazykovém zákoně.

- **právní postavení jazyka / pozice jazyka de jure**
- **domácí a mezinárodní legislativa**

Konvence Rady Evropy: Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, v platnosti od r. 1998

Evropská charta regionálních a menšinových jazyků, v platnosti od 2007

- **„jazyk státní“, „jazyk oficiální“ / „jazyk úřední“**

„úřední jazyk“ – jazyk, ve kterém převážně probíhá komunikace a dokumentace ve veřejné správě; někdy se za úřední považuje i jazyk, který se užívá v soudnictví a ve kterém se vede parlamentní debata a vydávají zákony.

Výraz „úřední jazyk“ je významově blízký výrazům **oficiální jazyk** a **státní jazyk**, mnohdy se užívají jako **synonyma**. Jazyk pojmenovávaný jako „**státní**“ bývá někdy vnímán i jako **symbol (státu)**, zatímco u jazyka nazývaného „**úřední**“ je v popředí jeho **praktická funkce** (jeho užívání úřady, resp. orgány veřejné moci).

- **jazyk „pomocný / regionální“**
- **jazykový zákon:** <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/statny-jazyk/zakon-o-statnom-jazyku-c2.html>

Klasifikace jazyků:

ke klasifikaci jazyků můžeme přistupovat z různých hledisek:

1. **kvalitativní hledisko** (jestli je to jazyk spisovný, nebo je to jen mluvený dialekt).

Musíme ale uvést, že existují i:

- **spisovné mikrojazyky** (horní lužická srbština 5-7000 uživatelů), ale zároveň existují
- **významné nadnárodní dialekty** (smíšené jazyky, mixed languages, межъязыки), které jsou pouze v mluvené podobě ale mluví jimi desítky milionů uživatelů

(**Pidžin** je souhrnný název pro dorozumívací jazyky, jejichž slovní zásoba i gramatika je založena na alespoň dvou (někdy ovšem i více) jazycích, vznikají především při kontaktu etnik obchodujících spolu nebo při kontaktu s kolonizátory. Takovéto jazyky mají tedy mj. charakter mezinárodního pomocného jazyka), např. v Bělorusku tzv. **trasjanka** – smíšená běloruština s ukrajinštinou

2. **kvantitativní hledisko**: jazyky 1. až 4. kategorie, sociální síla jazyka:

- **světový** (miliarda až několik set milionů mluvčích)
- **umírněný potenciál jazyka** (desítky a jednotky milionů)
- **spisovný mikrojazyk**
- **pouze mluvený jazyk** (dialekt, nemá psanou podobu)

Ze slovanských jazyků světový je jen **ruština**, pak další slovanské jazyky patří do skupiny s tzv. umírněným potenciálem

Klasifikace jazyků:

ke klasifikaci jazyků můžeme přistupovat z různých hledisek:

3. Hledisko kondice

- živý
- ohrožený
- přežívající
- mrtvý
- revitalizovaný
- **postulovaný** (Než je jazyk uzná mezinárodním společenstvím za samostatný jazyk a než dostane nějaké to svoje inventární číslo, předtím je navržen na uznání, tj. postulován)

Ještě v 19. stol. přirovnávali jazykovědci jazyk k živému organismu – rodí se, sílí, pak slábne, umírá, případně se revitalizuje

(např. se slovanské rodiny za takový jazyk se považuje kašubština, který dlouhou dobu byl považován za jazyk mrtvý, o Kašubech se říkalo, že jsou to Poláci a mluví jen kašubským dialektem (takto je uvedeno i v mnoha učebnicích, je to jedno z hledisek na tento jazyk či dialekt) – když se objeví politicky vhodná situace, nějaký jazyk se dá i zrevitalizovat.

Klasifikace jazyků:

ke klasifikaci jazyků můžeme přistupovat z různých hledisek:

4. poloha vzhledem k centru:

- **ostrovní** (např. hradiš'anská chorvatština v Rakousku)
- **periferní** (např. kašubština na periferii polštiny)
- **regionální**
- **transhraniční** (jazykové hranice a hranice politické jsou dvě různé věci)

5. zeměpisné hledisko

- **východ**
- **jih**
- **západ**

Probíraná témata v předmětu Úvod do studia slovanských jazyků / Základy slavistiky:

- Dějiny slavistiky
- Slovanská srovnávací jazykověda
- Studium praslovanštiny a staroslověnštiny
- Slovanské jazyky a jejich místo mezi indoevropskými jazyky
- Historicko-srovnávací metoda
- Baltoslovanská jazyková jednotata
- Základní dělení slovanských jazyků – západoslovanské, jihoslovanské, východoslovanské jazyky

Máte nějaké otázky?

Čas pro vaše otázky

EKREJCOVA@PHIL.MUNI.CZ

DĚKUJI ZA POZORNOST